

[https://doi.org/10.31891/2307-5740-2022-304-2\(2\)-59](https://doi.org/10.31891/2307-5740-2022-304-2(2)-59)

УДК658.586

Андрій КОЛЕСНИКОВ

Західноукраїнський національний університет

<https://orcid.org/0000-0003-3064-4133>

ДОСЛІДЖЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ІННОВАЦІЙНИХ ЗАСАД ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВ

Стаття присвячена дослідженню теоретичних та практичних основ організаційно-інноваційного аспекту економічної безпеки підприємства, який визначає способи та засоби формування, розподілу, координації та контролю ресурсів, функцій, процесів, структур, культури, мотивації, комунікації та інших елементів організаційної системи підприємства з метою забезпечення його інноваційної активності, адаптивності, гнучкості та відкритості. В статті визначено сутність, структуру, функції, принципи, методи та моделі організаційно-інноваційного аспекту економічної безпеки підприємства. Особлива увага приділяється ролі інноваційної діяльності як важливого інструменту підвищення економічної безпеки підприємства, а також формуванню організаційної культури, спрямованої на інноваційний розвиток. Стаття містить результати аналізу сучасного стану та тенденцій розвитку теорії та практики управління економічною безпекою підприємства, а також приклади застосування запропонованих методів та інструментів на практиці.

Ключові слова: економічна безпека, організаційні засади забезпечення економічної безпеки підприємств, інноваційні засади забезпечення економічної безпеки підприємств, система економічної безпеки.

Andrii KOLESNIKOV

West Ukrainian National University

STUDY OF ORGANIZATIONAL AND INNOVATIVE FUNDAMENTALS ECONOMIC SECURITY OF ENTERPRISES

The article is concerned with studying the theoretical and practical foundations of the organisational and innovative aspect of economic security enterprise, which defines the ways and means of formation, distribution, coordination and control of resources, functions, processes, structures, culture, motivation, communication and other elements of the organisational system of enterprise with a view to ensuring its innovative activity, adaptability, flexibility and openness. The article defines the essence, structure, functions, principles, methods and models of the organisational and innovative aspect of economic security of an enterprise. Particular attention is paid to the role of innovation as an important tool for improving the economic security the enterprise, as well formation of an organisational culture aimed at innovative development. The article contains the results of analysis of current state and trends in the development of the theory and practice of economic security management, as well as examples of application of the proposed methods and tools in practice.

Keywords: economic security, organizational principles of ensuring the economic security of enterprises, innovative principles of ensuring the economic security of enterprises, the system of economic security.

Постановка проблеми у загальному вигляді

та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями

У сучасних умовах глобалізації, інтеграції та інформатизації економічний простір стає все більш складним, динамічним та непередбачуваним. Підприємства зіштовхуються з різноманітними внутрішніми та зовнішніми загрозами, які можуть підірвати їх фінансову стійкість, ринкову позицію, репутацію, інноваційний потенціал та перспективи розвитку. Тому питання економічної безпеки підприємств набуває особливої актуальності та важливості, оскільки вона визначає здатність підприємств ефективно функціонувати в сучасних умовах, адаптуватися до змін, протидіяти загрозам та використовувати можливості.

Одним з ключових аспектів управління економічною безпекою підприємства є організаційно-інноваційний аспект, який визначає способи та засоби формування, розподілу, координації та контролю ресурсів, функцій, процесів, структур, культури, мотивації, комунікації та інших елементів організаційної системи підприємства з метою забезпечення його інноваційної активності, адаптивності, гнучкості та відкритості. Організаційно-інноваційний аспект економічної безпеки підприємства вимагає постійного аналізу, оцінки, діагностики, моніторингу, прогнозування, регулювання, планування та корекції організаційної системи підприємства з урахуванням його стратегічних цілей, місії, візії, цінностей, принципів, норм, правил, стандартів, процедур, ролей, відповідальності, повноважень, стимулів, санкцій, очікувань, потреб, інтересів, задоволення та інших характеристик.

Аналіз досліджень та публікацій

Економічна безпека підприємництва є предметом дослідження багатьох українських і закордонних учених: Б.М. Андрушків, Г.В. Козаченко, М.В. Білошкурський, Н.Ю. Гічова, О. М.Рой, М.І. Копитко, О.І. Вівчар, С.Б. Довбня, О.Кириченко, Б.Дуб, С. Салоїд та інші. Окремі методи оцінювання економічної безпеки підприємства нами було розглянуто раніше [Помилка! Джерело посилання не знайдено.]. У той самий час, важливість вирішення питань, пов'язаних з пошуком інструментів для подальшого підвищення економічної

безпеки підприємства на інноваційних засадах, залишається актуальною, враховуючи появу нових економічних та інших загроз.

Формулювання цілей статті

Мета статті є дослідження теоретичних та практичних основ організаційно-інноваційного аспекту економічної безпеки підприємства та розроблення рекомендацій щодо його удосконалення.

Виклад основного матеріалу

Вивчення умов ринкової взаємодії учасників економіки свідчить про те, що інноваційна стійкість підприємства стає важливим компонентом його економічної безпеки. Внаслідок конкурентної боротьби виникає значний рівень невизначеності, стрімкі зміни у вподобаннях споживачів, різкі коливання попиту, швидка зміна модних тенденцій і швидке старіння продукції. У таких умовах стабільний комерційний успіх підприємств забезпечується постійним генеруванням ідей, впровадженням інноваційних рішень, оновленням техніко-технологічного аспекту виробничого процесу та інтенсифікацією інноваційної діяльності підприємства в цілому. Фактори інноваційного розвитку формують важливий блок зовнішніх умов та внутрішніх механізмів, що утворюють підсистему інноваційної стійкості підприємства і вимагають детального вивчення. П. Г. Перерва та Т. В. Романчик місце інноваційної складової в системі забезпечення економічної безпеки визначають наступним чином (рис. 1).

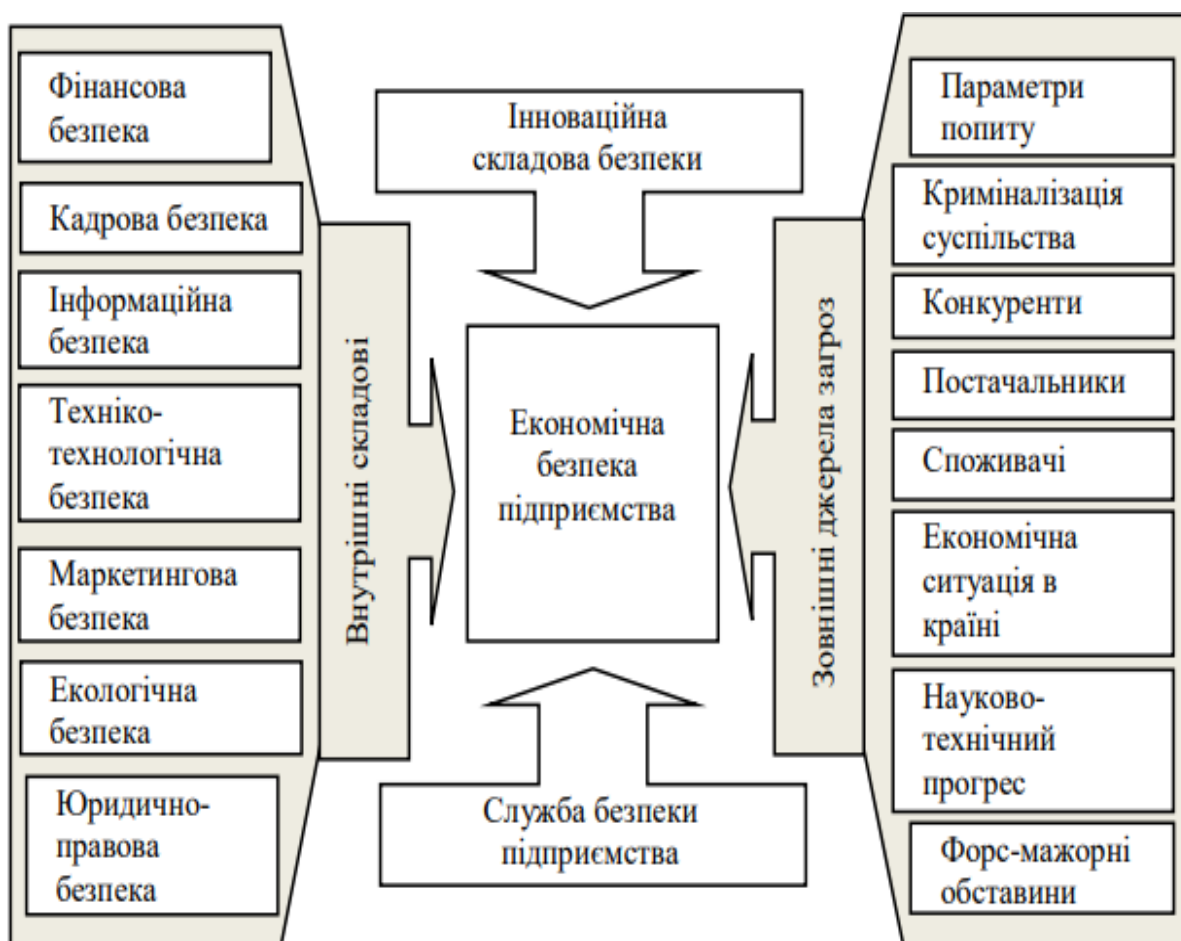

Рис. 1. Фактори формування економічної безпеки підприємства [0, с. 303]

Умови комплексного розгляду інноваційних можливостей оптимізації зміцнення економічної безпеки підприємства передбачають поєднання аспектів їх здійснення, а саме: засад здійснення таїнститутів, до яких вони будуть застосовуватися. Така комплексність розгляду зумовлена системністю та множинністю векторів інституційного впливу на усі аспекти економічної безпеки підприємств та його інноваційного розвитку. Це твердження є вірним відносно усіх підходів розгляду економічної безпеки підприємства: філософського, соціологічного, правового, математичного та інших [0,с.265].

Організація управління інноваційною складовою економічної безпеки підприємств малого бізнесу визначає актуальність концептуального забезпечення аналітичною базою для обґрунтування і вибору управлінських рішень із застосуванням сучасних інформаційних технологій, включаючи елементи штучного інтелекту. Такий підхід дозволяє враховувати і узагальнювати багатofакторні бази вихідних даних, що

характеризують перспективи розвитку малих підприємств та наукових організацій в єдиній інноваційній системі держави. Це у свою чергу забезпечує можливість організаційного об'єднання учасників інноваційної діяльності у вигляді співробітництва та партнерства, а також управління складним процесом інноваційного розвитку підприємств малого бізнесу.

О. Сороківська до основних принципів управління інноваційною складовою економічної безпеки малого підприємства відносить: «стратегічної спрямованості інноваційної складової економічної безпеки малого підприємства, яка обумовлює необхідність наявності та досягнення стратегічних цілей економічної безпеки підприємства, що реалізуються через формування у складі системи управління цільових та відповідних лінійних, функціональних зв'язків і забезпечують підсистеми управління; безперервності забезпечення функціонування інноваційної складової економічної безпеки малого підприємства, тобто всі процеси побудови та функціонування системи управління інноваційною складовою економічної безпеки малого підприємства мають бути безперервними і повинні забезпечувати перехід її в більш досконалий стан; динамічності (гнучкості), забезпечуючи постійний рух малого підприємства вперед на основі пошуку шляхів адаптації до постійно мінливих вимог ринкового середовища на основі появи нових технологій; комплексності, що реалізується через взаємозв'язок усіх сформованих елементів, підсистем, стадій життєвого циклу малого підприємства, ієрархічних рівнів і комплексу організаційних, економічних, соціальних, науково-технічних, виробничих та інших заходів з управління інноваційною складовою економічної безпеки малого підприємства; – систематичності – визначає постійне безперервне виконання всіх робіт з управління інноваційною складовою економічної безпеки малого підприємства, їх ритмічність і довготривалість дії; інтеграції – мале підприємство як відкрита система розвиває інноваційну діяльність у тісній взаємодії з іншими економічними суб'єктами ринку, інтегруючи свої зусилля в єдиний інноваційний процес» [0, с. 318-319].

Аудит економічної стійкості включає не лише оцінку виконання та своєчасності реалізації стратегій для досягнення визначеного рівня економічної стійкості підприємства та управління зовнішніми та внутрішніми загрозами. Важливим є відслідковування різних аспектів аудиту. Дослідження повинно охоплювати не тільки технічні, інформаційні та юридичні аспекти, але й кадрові ризики. Наприклад, недостатній рівень специфічної кваліфікації та значна диспропорція у розподілі фінансових потоків можуть призвести до випадкових або умисних порушень економічної стійкості. Розширення технологій промислового шпигунства разом із недостатнім зобов'язанням (що визначається переважно фінансовими інтересами та рядом неекономічних інструментів) ключових працівників компанії може спричинити її банкрутство в найкоротший термін. Крім того, аудит економічної стійкості включає дослідження адекватності завдань та планів відділу економічної стійкості в контексті особливостей роботи різних відділів: виробничого, фінансового, інформаційного, технологічного, юридичного, кадрового, екологічного та інших.

Щодо методів впливу на забезпечення економічної стійкості підприємства, вони можуть бути адміністративними та економічними, при цьому економічні можуть бути традиційними та альтернативними. Один із способів вирішення фінансово-технологічних викликів, пов'язаних із впровадженням інноваційних підприємницьких проектів, полягає в застосуванні технопарків. Дослідження інституційної складової розвитку технопарків, проведене О. Мазуром та С. Пустовійтом [0], вказує на зміну наукоємності ВВП України та динаміку факторів, що сприяли цій зміні. За період аналізу з 120 проектів технопарків України, 90 мали академічний характер. За останні роки, низький рівень прийняття проектів технопарками автори пов'язують із фактичною відсутністю державної підтримки та невиконанням і швидкозмінюваним законодавством, яке регулює діяльність технопарків в Україні. У таких умовах важливо оживити цей сегмент інноваційного розвитку як один із основних у розвинутих європейських економіках. Розвиток науково-технічної творчості є одним із напрямків розвитку технопарків [0].

Щодо фінансування інноваційних проектів в Україні, важливим є залучення бізнес-ангелів. Фінансово забезпечені особи з практичним досвідом створили Українську асоціацію бізнес-ангелів, яка об'єднує інвесторів на національному та міжнародному рівнях для пошуку перспективних проектів для спільного фінансування. Спільне фінансування стартапів дозволяє зменшити та розподілити ризики. Згідно з офіційним веб-сайтом, середній чек одного бізнес-ангела в угоді складає в середньому 48 тис. доларів, тоді як бізнес-ангел в Європі в середньому інвестує 20 тис. доларів, а в США – 25 тис. доларів. Кожен третій український бізнес-ангел інвестував в технологічні компанії до півмільйона доларів за час своєї інвестиційної діяльності, вважаючи, що сильними сторонами українських інноваційних проектів є технологічна експертиза та вдалий концепт [0].

Один із варіантів інвестування бізнес-ангелів – це венчурне фінансування. У порівнянні з попереднім випадком, коли йшлося про власні інвестиції в проекти з певним рівнем невизначеності та ризику, венчурне інвестування значно змінює підхід до ризикованої діяльності. Ринковий успіх венчурних інвестицій становить приблизно 1-2% від усієї кількості пропозицій, що вимагає абсолютно нового розуміння цього явища.

Організаційно-інституційне забезпечення регулювання венчурного інвестування на державному рівні охоплює такі аспекти: інформаційне забезпечення, нормативно-правове регулювання, фінансово-

економічне забезпечення та ліцензійний захист інноваційних розробок. Організаційно-правові аспекти цієї сфери визначені [0]. З метою розширення можливостей використання інформаційного простору та кращого розуміння аспектів та процедур ліцензійного захисту, у 2018 році було підписано меморандум між Всесвітньою організацією інтелектуальної власності (ВОІВ) та Міністерством економічного розвитку щодо створення центрів підтримки технологій та інновацій (ЦПТИ). Ці центри надають безоплатні (доступ до патентних та непатентних інформаційних ресурсів, консультування, дистанційне навчання за програмами ВОІВ, базові рекомендації з ліцензування тощо) та платні послуги (оформлення документів на отримання прав на об'єкти інтелектуальної власності, розробка проектів ліцензійних договорів, попередня оцінка авторської винагороди за використання прав на об'єкти інтелектуальної власності та інші).

Один з засобів забезпечення економічної безпеки полягає у встановленні взаємозв'язку між наукою, технікою та бізнесом, або, з іншими словами, в реалізації технологічного трансферу. Закон України «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій» визначає технологічний трансфер як передачу технології, яка здійснюється через укладення двостороннього або багатостороннього договору між фізичними та/або юридичними особами, що встановлює, змінює або припиняє майнові права та обов'язки стосовно технології та/або її компонентів [0]. Оскільки технологічний трансфер є багатоаспектним явищем, його слід розглядати з урахуванням системності ринкових інститутів. Це включає в себе визначення специфічних характеристик та технологічної придатності, розробку маркетингових стратегічних кроків, встановлення та захист прав на об'єкт інтелектуальної власності, визначення (формування) сегменту потенційних партнерів та клієнтів та інше.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі

В статті окреслені окремі аспекти інноваційного та організаційного забезпечення економічної безпеки підприємств в сучасних трансформаційних умовах функціонування в контексті системного розподілу безпекоснавчої проблематики. Розгляд інших напрямків розвитку організаційно-інноваційного забезпечення економічної безпеки підприємств є об'єктом подальших досліджень у даному напрямку.

Література

1. Кириченко О.С. Сутність управління системою економічної безпеки суб'єктів господарювання. *Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності*. 2012. №1. С.265-270.
2. Vivchar O., Kolesnikov A. Peculiarities of assessment technologies usage in the management of financial and economic security of enterprises. *Business Economics*. 2016. № 51 (4). С. 393-398.
3. Українська асоціація бізнес-ангелів URL: <http://uangel.com.ua/>
4. Мазур О.А., Пустовийт С.В. Соціальна та економічна ефективність діяльності академічних технопарків України. *Наука та інновації*. 2016. №12(3). С.63-73.
5. Харів П. С., Колесніков А. П. Науково-технічна творчість як інструмент підвищення ефективності інноваційної діяльності підприємства. *Актуальні проблеми економіки*. 2006. №5(59). С.91-96.
6. Кушнір С.О., Павленко Н.І. Сутність та тенденції розвитку венчурних інвестиційних фондів в Україні. *Економіка і суспільство*. 2018. №16. С.150-155.
7. Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу у технологій: Закон України від 14.09.2006 № 143-V. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/143-16>
8. Перерва П. Г., Романчик Т. В. Місце інноваційної складової у забезпеченні економічної безпеки підприємства. Інформація та знання в системі управління інноваційним розвитком: монографія Суми : Триторія. 2018. С. 301-314.
9. Сороківська О.А. Інноваційні напрями підвищення економічної безпеки підприємств малого бізнесу в умовах конфліктних ситуацій : дис. ... докт. ек. наук : 08.00.04 ; ТНТУ ім. І. Пулюя. Тернопіль, 2016. 489 с.

References

1. Kyrychenko, O.S. (2012) Sutnist upravlinnia systemoiu ekonomichnoi bezpeky sub'ektiv hospodariuvannia [The essence of managing the system of economic security of economic entities]. *Teoretychni i praktychni aspekty ekonomiky ta intelektualnoi vlasnosti – Theoretical and practical aspects of economics and intellectual property*. №1. S.265-270. [in Ukrainian].
2. Vivchar, O., Kolesnikov, A. (2016) Peculiarities of assessment technologies usage in the management of financial and economic security of enterprises. *Business Economics*. № 51 (4). 393-398.
3. Ukrainska asotsiatsiia biznes-anheliv – Ukrainian Association of Business Angels URL: <http://uangel.com.ua/> [in Ukrainian].
4. Mazur, O.A., Pustoviiit, S.V. (2016) Sotsialna ta ekonomichna efektyvnist diialnosti akademichnykh tekhnoparkiv Ukrainy [Social and economic efficiency of academic technology parks of Ukraine]. *Nauka ta innovatsii – Science and innovation*. №12(3). 63-73. [in Ukrainian].
5. Khariv, P. S., Kolesnikov, A. P. (2006) Naukovo-tekhnichna tvorchist yak instrument pidvyshchennia efektyvnosti innovatsiinoi diialnosti pidpriemstva [Scientific and technical creativity as a tool for increasing the efficiency of innovative activity of the enterprise]. *Aktualni problemy ekonomiky – Actual problems of the economy*. №5(59). S.91-96. [in Ukrainian].
6. Kushnir, S.O., Pavlenko, N.I. (2018) Sutnist ta tendentsii rozvytku venchurnykh investytsiinykh fondiv vU kraini [The essence and trends of the development of venture investment funds in the country]. *Ekonomika i suspilstvo – Economy and society*. №16. 150-155. [in Ukrainian].

---

7. Pro derzhavne rehulivannia diialnosti u sferi transfer u tekhnolohii: Zakon Ukrainy vid 14.09.2006 № 143-V. – On state regulation of activities in the field of technology transfer: Law of Ukraine dated September 14, 2006 No. 143-V URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/143-16> [in Ukrainian].

8. Pererva, P. H., Romanchyk, T. V. (2018) Mistse innovatsiinoi skladovoi u zabezpechenni ekonomichnoi bezpeky pidpriemstva. Informatsiia ta znannia v systemi upravlinnia innovatsiynym rozvytkom: *monohrafiia* – The place of the innovative component in ensuring the economic security of the enterprise. Information and knowledge in the management system of innovative development: *monograph*. Sumy : Trytoriia. 301-314. [in Ukrainian].

9. Sorokivska O.A. Innovatsiini napriamy pidvyshchennia ekonomichnoi bezpeky pidpriemstv maloho biznesu v umovakh konfliktnykh sytuatsii : dys. ... dokt. ek. nauk : 08.00.04 – Innovative ways of increasing the economic security of small business enterprises in conflict situations: dissertation. ... Dr. ec. Sciences: 08.00.04; TNTU im. I. Puliuia. Ternopil. 2016. 489 [in Ukrainian].